

Gevolgen van klimaatverandering voor de Rijn

Internationale Rijnministersconferentie Bonn

Op 18 oktober is in Bonn de internationale Rijnministersconferentie gehouden. De Rijnministers hebben daar de balans opgemaakt van de samenwerking in het stroomgebied van de Rijn en hebben een koers uitgezet om toekomstige uitdagingen op het gebied van waterkwaliteit, ecologie, hoogwaterpreventie en klimaatverandering het hoofd te bieden. Want al viel de opgemaakte balans positief uit, er zijn meer maatregelen nodig om de Rijn schoner, ecologischer en klimaatbestendiger te maken, zo bleek tijdens de conferentie.

An deze 14de Rijnministersconferentie namen de vertegenwoordigers van de negen Rijnsoeverstaten deel. Ook de Europese Commissie en de Internationale Commissie ter Bescherming van de Rijn (ICBR) waren vertegenwoordigd. Voor Nederland was de staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat, Tineke Huizinga, naar Bonn afgereisd. NGO's - milieuorganisaties - waren als waarnemer bij de confe-

rentie betrokken. Zij hadden buiten het congresgebouw een Rijnparcours uitgezet met projectvoorstellen ter verbetering van de waterkwaliteit. De ministers kregen na afloop een Rijnparcoursbundel met daarin uitgewerkte voorstellen. Ook presenteerden de milieuorganisaties een plan voor een ecocorridor langs de hele Rijn.

In het kader van de chemische en ecologische toestand van het Rijnwater stelden de

ministers vast dat de waterkwaliteit van de Rijn en veel van zijn zijrivieren 'aanzienlijk' is verbeterd. Diffuse lozingen van nutriënten, vooral stikstof en verontreinigende stoffen uit de landbouw, vormen echter nog steeds een probleem. Ook verontreinigende stoffen uit historisch verontreinigd sediment van de Rijn kunnen bij baggerwerkzaamheden of hoogwater een probleem vormen. Datzelfde geldt voor microverontreinigingen afkomstig van de waterafvoer uit verstedelijkte gebieden. Te denken valt aan geneesmiddelen, cosmetica en huishoudelijke chemicaliën.

Meerdere gebruiksfuncties, tegengestelde belangen

De Rijnministers en de vertegenwoordiger van de Europese Commissie hebben tijdens de 14de Rijnministersconferentie bekrachtigd, dat tegengestelde belangen van de verschillende gebruiksfuncties in overeenstemming gebracht moeten worden met de bescherming van het ecosysteem Rijn. Het water uit het stroomgebied is belangrijk voor scheepvaart en recreatie, drink-, koel- en industriewater en voor energieopwekking. Daarom moet op andere beleidsterreinen, zoals landbouw, verkeer, ruimtelijke ordening en toerisme nog sterker rekening gehouden worden met waterbescherming en bescherming tegen hoogwater.

Samenwerken op EU-niveau

"Deze lozingen van stoffen kunnen niet alleen in de oppervlaktewateren en het grondwater, maar ook in de drinkwaterbereiding tot problemen leiden", zo constateren de ministers in de rapportage over de Rijnconferentie. Daarom hebben zij de Internationale Rijncommissie ICBR onder meer opdracht gegeven om een gemeenschappelijke en uitgebreide strategie ter reductie van microverontreiniging uit te

RIWA-Rijn werkt samen met de overheid

De vereniging van rivierwaterbedrijven RIWA bestaat al ruim 50 jaar en werd opgericht als samenwerkingsverband van de Nederlandse drinkwaterbedrijven die oppervlaktewater als bron gebruiken. Sinds 2002 is RIWA opgedeeld in drie secties, voor de Rijn, de Maas en de Schelde. RIWA-Rijn telt vier Nederlandse lidbedrijven en werkt samen met Duitse, Zwitserse en Franse collega's in de internationale koepelorganisatie IAWR, die het hele Rijnstroomgebied afdekt. "Wij vervullen de rol van luis in de pels, aanvankelijk opgericht als tegenhanger van een destijds weinig actieve overheid. Het accent is verschoven. Je vangt meer vliegen met stroop dan azijn, en we werken daarom zoveel mogelijk samen met de overheid. Zeker in Nederland zijn de verhoudingen met de overheid goed en er is een regulier overleg op hoog niveau met de ministeries van Verkeer en Waterstaat en VROM", zegt Peter Stoks van RIWA-Rijn. De vereniging streeft naar verbetering van de waterkwaliteit en doet dat door kennis te vergaren, kennis te verspreiden en te lobbyen.

werken, door verbetering van kennis over emissies, over het ecotoxicologische gedrag van stoffen in het milieu en over geschikte zuiveringsmethodes. Ook zal de ICBR een integrale strategie opzetten over sedimentmanagement ter reductie of voorkoming van verontreiniging door sediment tijdens baggerwerkzaamheden of hoogwater.

Om maatregelen aan de bron te kunnen uitvoeren is, aldus de ministers, een interdisciplinaire Europese samenwerking op EU-niveau nodig. Daarom zullen de ministers, als onderdeel van de strategie voor microverontreinigingen, in EU-verband initiatieven ontwikkelen die leiden tot een betere koppeling tussen milieu en

water enerzijds en gezondheid, landbouw, industrieproducten en toelatingsprocedures anderzijds.

"In principe dient op alle relevante beleids terreinen in sterkere mate rekening te worden gehouden met de effecten van producten op milieu en water", zo staat in het verslag te lezen.

Vijftien probleemstoffen staan eenvoudige zuivering in de weg

De Rijnwaterbedrijven hebben een lijst met vijftien probleemstoffen opgesteld die een eenvoudige zuivering in de weg staan. Een voorbeeld hiervan is MTBE en het daaraan nauw verwante ETBE, een stof die aan benzine wordt toegevoegd om de kloppastheid te verhogen. Het is de opvolger van benzene, dat werd verboden toen het kankerverwekkend bleek te zijn. Directeur Peter Stoks van RIWA-Rijn: "MTBE en ETBE zijn niet giftig, maar het blijkt dat ze in het milieu nauwelijks worden afgebroken. Dat is al jarenlang bekend in de Verenigde Staten, waar het op veel plaatsen in drinkwater opdook en daar is MTBE/ETBE intussen op grote schaal verboden en afge-

schaft. Ook in West-Europa speelt dit probleem. Op veel plaatsen is het grondwater fors verontreinigd en ook in het oppervlaktewater zie je de gehalten toenemen. En zelfs de huidige geavanceerde zuiveringen kunnen de stof niet volledig verwijderen. Maar ondanks de bedreiging van het drinkwater is hier, vreemd genoeg, van een verbod absoluut geen sprake. Sterker, met name ETBE wordt geproduceerd uit biobrandstof en dus lijkt door het promoten van biobrandstof de inzet van ETBE nog te worden vergroot. Het is absoluut niet giftig en voor de kloppastheid is het een ideaal stofje, maar wij willen geen stoffen in het drinkwater die daar niet in thuishoren.

Wat is er dan zo erg aan MTBE? Niemand wil toch water drinken dat resten benzine bevat?" Het punt is dat de Kaderrichtlijn Water grenzen stelt op basis van giftigheid. "De gehalten van die stoffen moeten omlaag tot een niveau waarop de organismen in het water er geen probleem mee hebben. Voor sommige stoffen is dat voor ons drinkwaterbedrijven fantastisch, bijvoorbeeld als je praat over bestrijdingsmiddelen. Daar is de watervlo heel gevoelig voor en daar helpen die strenge normen ons ook. Voor andere stoffen haalt de watervlo zijn schouders op, terwijl wij vanuit het drinkwaterbelang bepleiten dat de norm voor die stoffen scherper wordt."

Ook hoogwaterpreventie en klimaatverandering waren belangrijke thema's op de conferentie van de Rijnministers.

De afgelopen tien jaar is veel werk verzet om bescherming tegen hoogwater te verbeteren. Schaderisico's zijn gereduceerd, de afvoercapaciteit van de Rijndelta is verhoogd en het retentievolume is sinds 1995 toegenomen met 77 miljoen kubieke meter (totaal: 213 miljoen kubieke

meter). De doelstellingen uit het Actieplan Hoogwater tot 2005 zijn echter niet volledig gehaald en zullen waarschijnlijk aangescherpt moeten worden, ook met het oog op de effecten van klimaatverandering. De Rijnministers hebben besloten de op nationaal niveau opgestelde en op internationaal niveau afgestemde maatregelen uit het Actieplan Hoogwater tot 2020 snel en volledig uit te voeren. Er zal

tevens gezocht worden naar mogelijkheden om aanvullende retentie tot stand te brengen of om waterstandverlagende maatregelen uit te voeren. Gedacht kan worden aan retentiegebieden, dijkverleggingen of uiterwaardverlagingen.

De Rijncommissie heeft de opdracht gekregen om het Actieplan Hoogwater te actualiseren op basis van de resultaten van een

Eindelijk aandacht voor microverontreinigingen zoals geneesmiddelen

Peter Stoks, directeur RIWA-Rijn

In de aanloop de Rijnministersconferentie in Bonn op 18 oktober is een aantal zorgen die de drinkwaterbedrijven in dit stroomgebied hadden ingebracht, weggenomen. "Dat geldt niet voor al onze punten. Dat is natuurlijk jammer, maar wij zijn wel zo reëel om te erkennen dat er meerdere belangen spelen. Waar ik in ieder geval erg blij mee ben, is dat de Rijncommissie nadrukkelijk een aantal microverontreinigingen op de agenda heeft gezet waar tot voor kort vanuit de politiek nauwelijks interesse voor was. Het gaat onder meer om geneesmiddelen en huishoudelijke chemicaliën", zegt Peter Stoks, directeur van RIWA-Rijn, de belangenbehartiger van de vier Nederlandse drinkwaterbedrijven die Rijnwater gebruiken.

Deze nieuw opkomende verontreinigingen, grotendeels afkomstig van de waterafvoer uit verstedelijkte gebieden, baren de drinkwaterbedrijven volgens Stoks net zo veel zorgen als de prioritaire stoffen van de Kaderrichtlijn Water.

"Denk aan geneesmiddelen, geur-, kleur- en smaakstoffen, stoffen die in lippenstift, in aftershave en in zonnebrandcrème zitten. De bevolking gebruikt meer en meer producten die deze chemicaliën bevatten en die komen uiteindelijk via de rioolwaterzuivering in het oppervlaktewater terecht. Veel rioolwaterzuiveringen zijn niet gebouwd om die stoffen af te breken. Wij hebben ons er lang sterk voor gemaakt om dit op de agenda te krijgen en dat is nu gelukt", zegt Stoks. "Aan de Neder-

landse kant waren wij blij verrast met de brief van de vorige staatssecretaris van VROM, Pieter van Geel, aan de Tweede Kamer, met aanbevelingen om de emissie van geneesmiddelen, die diffuus door het hele land in het water terechtkomen, te beperken. Nederland was doordrongen van het belang om maatregelen te nemen, omdat het anders op termijn een moeilijk beheersbaar probleem gaat worden. Nu moet het internationaal langs het hele stroomgebied geregeld worden. We zijn erg blij dat dit nu expliciet genoemd wordt als aandachtspunt.

"Er zijn nog wel wat zorgen overgebleven.

Stoks: "In de voorbereiding naar de conferentie bleek er voor onze sector een aantal punten op tafel te liggen waar wij niet blij mee

haalbaarheidsonderzoek, het programma Rijn 2020 en de EG-Hoogwaterrichtlijn.

Naast maatregelen ter reductie van de uitstoot van broeikasgassen is, aldus de Rijnministers, een adaptatiestrategie op het gebied van waterbeheer nodig. Dat is noodzakelijk om in te kunnen spelen op de effecten van klimaatverandering op watergebied: veranderde hoogwaters, langere

laagwaterperiodes, hogere oppervlaktewatertemperaturen en veranderde aanvulling van grondwater. Volgens de ministers is het noodzakelijk dat het eerdergenoemde Actieplan Hoogwater zo snel mogelijk wordt uitgevoerd in het hele stroomgebied. De Internationale Rijncommissie zal een studie opzetten waarin onderzoek wordt gedaan naar gemeenschappelijke scenario's voor het afvoerregime van de Rijn.

waren. Wij hebben onze zorgen herhaalde malen bij de Duitse delegatie ingebracht. Zonder effect. Bij de Nederlandse delegatie hadden we meer succes. Die vond dat wij een punt hadden, en dat heeft deels tot aanpassing geleid. Het is helaas niet gelukt om tijdens de Rijnministersconferentie herbevestigd te krijgen, dat de Rijn op termijn een zodanige kwaliteit moet hebben, dat voor drinkwaterbereiding kan worden volstaan met eenvoudige zuivering. De Rijncommissie heeft dit *statement* van de Rijnwaterbedrijven eerder onderschreven, maar helaas is het nu niet op papier bekrachtigd.”

Verder dreigde de Rijncommissie vast te leggen dat alle functies van de Rijn ondergeschikt zijn aan de ecologie. Stoks: “Dat zou neerkomen op een letterlijke vertaling van de Kaderrichtlijn. Wij waren er benauwd voor dat dit zou gebeuren, want het zou betekenen dat ook de drinkwatervoorziening ondergeschikt zou zijn aan de ecologie. Dat gaat ons wel heel erg ver, want drinkwater is een absolute prioriteit, een voorwaarde van bestaan. Niemand kan zonder drinkwater. De Duitse delegatie wilde het statement desondanks opgenomen zien, maar de Nederlandse delegatie was het met ons eens. Wat er is gebeurd, is dat de zin niet in het eindverslag terecht is gekomen. Als je positief bent, kun je zeggen dat de angel eruit is, maar wij hadden liever gezien dat de drinkwaterfunctie als prioriteit genoemd was.”

Probleemstoffen

Stoks sprak eerder al over het streven om de waterkwaliteit van de Rijn op een zodanig niveau te krijgen dat voor drinkwaterbereiding met eenvoudige zuivering kan worden volstaan. De drinkwaterbedrijven langs de Rijn hebben een lijst met vijftien probleemstoffen (bijvoorbeeld MTBE en ETBE, zie

kader op pagina 29, red.) opgesteld die zo'n eenvoudige zuivering in de weg staan. Bij eenvoudige zuivering zouden die stoffen doorlopen naar het drinkwater. “Dat willen we eenvoudigweg niet. Het wil niet zeggen dat het vandaag de dag een probleem is, want de meeste bedrijven zijn toch al gedwongen tot een geavanceerde zuivering. Maar vanuit het idee van die eenvoudige zuivering, zijn die stoffen wel een probleem. Wij hebben in het voortraject voorgesteld dat de Rijncommissie zou proberen om maatregelen voor die stoffen te treffen, want uiteindelijk past het ook in hun eigen visie. Na een lange discussie is de lijst inderdaad onderkend, en de Rijncommissie heeft vastgelegd dat bij het afleiden van normen voor die stoffen gekeken moet worden naar de ecologie en naar de Europese Drinkwaterrichtlijn”, zegt de directeur van RIWA-Rijn. “Dat lijkt mooi, maar er zit een addertje onder het gras.”

Volgens Stoks zijn dat nu precies stoffen die nauwelijks tot geen ecologische betekenis hebben. “Ze zijn niet giftig, maar door hun eigenschappen kunnen ze via eenvoudige zuivering niet of onvoldoende worden tegengehouden en komen ze wel in het drinkwater terecht. Giftig of niet is voor ons niet relevant: wij willen die stoffen er niet in hebben. De ecologie helpt ons daar niet bij en dat geldt evenmin voor de verwijzing naar de Drinkwaterrichtlijn. Als de stoffen in deze richtlijn genoemd waren, hadden we een norm gehad. Het punt is nu juist dat ze er niet in staan, en dus moet het anders geregeld worden.” Inmiddels heeft de Nederlandse delegatie het probleem onderkend en de intentie uitgesproken om de drempelwaarden, die de Rijnwaterbedrijven hanteren voor eenvoudige zuivering, in te brengen in het internationale overleg.

Concrete besluiten Rijnministersconferentie

De Rijnministers hebben in Bonn nieuwe accenten gezet in het beleid voor het Rijnstroomgebied. Zij hebben onder meer besloten tot de volgende stappen:

- Opstellen van een gemeenschappelijke strategie om microverontreinigingen (bijvoorbeeld door geneesmiddelen en huishoudelijke chemicaliën) het hoofd te bieden.
- Uitwerken van een integrale strategie voor het sedimentmanagement.
- Uitwerken van een 'masterplan trekvisen Rijn' vóór 2009.
- Onderzoeken van realistische mogelijkheden om aanvullende retentiegebieden aan te leggen ter verlaging van de extreme hoogwaterstanden en ter reductie van hoogwaterschade.
- Ontwikkelen van gemeenschappelijke adaptatiestrategieën voor het waterbeheer in het Rijnstroomgebied die zijn opgewassen tegen de klimaatverandering.

